

Nr 197.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1944 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige jämte i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkt 20 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 445 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 266, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 12 maj 1944, med återkallande av ovannämnda i statsverkspropositionen gjorda framställning, föreslagit riksdagen att till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 529 500 kronor.

Vidare har uti en inom andra kammaren av fru *Hanna Rydh Munk af Rosenschöld* och herr *I. Sejve* väckt motion (II: 548) hemställts, att riksdagen måtte för särskild upplysningsverksamhet i Latinamerika utöver i Kungl. Maj:ts proposition nr 266 föreslagna 529 500 kronor anslå 60 000 kronor eller tillhoppa för upplysningsverksamhet i utlandet 589 500 kronor.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

Departementschefen har meddelat, att den s. k. amerikautredningen den 26 april 1944 framlagt förslag rörande en basorganisation för Sveriges kulturella utbyte med utlandet.

De sakkunniga förklara, att de i sin strävan att finna vägar till förbättrande och utvidgning av Sveriges kulturella förbindelser med Nord- och Sydamerika kommit till insikt om nödvändigheten av att skapa en bärkraftig central för upplysningsverksamheten här hemma. Det utåtriktade kulturarbetet måste enligt de sakkunnigas mening förankras i en basorganisation med väsentligt mycket större resurser och stadga än vad som hittills stått till buds på detta område. Både praktiska och principiella synpunkter tala därvid, enligt vad de sakkunniga framhålla, starkt för att en basorganisation för kulturutbytet bör omfatta Sveriges kulturella förbindelser med samtliga länder. Genom att upplysningsärendena handläggas av en och samma institution,

samlas erfarenheterna på en hand och dubbelarbete undviks. Konsekvensen av denna uppfattning blir en strävan att organisatoriskt samla upplysningsverksamheten på olika länder inom en institution.

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör ett centralt organ för den svenska upplysningsverksamheten, för att bliva effektivt, uppbäras av och äga tillgång till expertis från hela vårt kulturliv. Det bör vidare utgöra en fri och självständig institution med möjligheter att taga egna initiativ samt äga ett eget verkställande organ och ekonomiska möjligheter att fullfölja en planerad verksamhet även på längre sikt. De olika organen för såväl svensk kultur som det svenska näringslivet synas hava ett omedelbart intresse av att medverka i en sådan institutions arbete, då de komme att draga direkt eller indirekt fördel av det intensifierade kulturutbyte med utlandet, som vore institutionens mål. Dessa synpunkter leda fram till tanken på bildandet av ett fristående kulturinstitut, uppbyggt av representanter för svenskt kulturliv och näringsliv med statens välvilliga stöd. Skapandet av en ny *statlig* institution som central för upplysningsarbetet synes de sakkunniga ur många synpunkter mindre lämpligt. För att på ett rätt sätt utåt representera det svenska kulturlivet i alla dess former fordras en institution, som i möjligaste mån är fri från varje byråkratisk bundenhet.

Sedan en organisationskommitté tillsatts med uppdrag att uppgöra de närmare planerna till en basorganisation för upplysningsarbetet, har denna kommitté framlagt förslag till en dylik organisation med benämningen »Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet».

Det tilltänkta institutets uppgift skulle enligt kommittén vara att till gagn för Sveriges kulturella, sociala och ekonomiska förbindelser med utlandet samordna och stödja den upplysningsverksamhet om Sverige i utlandet, som redan pågår, samt att, där så kan finnas behöfligt och lämpligt, upptaga nya verksamhetsgrenar i kulturutbytets tjänst. Kommittén hade vidare uppgjort ett förslag till program, ävensom utarbetat förslag till stadgar för institutet. Förslagen i fråga äro bilagda statsrådsprotokollet.

Som stadgeförslaget utvisar, hade kommittén tänkt sig, att institutets verksamhet delvis skulle finansieras genom årsavgifter från betalande medlemmar, varvid avsetts, att hänvändelser särskilt skulle ske till företag inom näringslivet. Enligt ett av kommittén uppgjort, statsrådsprotokollet bilagt förslag till budget för institutet skulle utgifterna uppgå till omkring 1 050 000 kronor för år. Efter att hava trätt i förbindelse med intresserade representanter för näringslivet ansåge kommittén vissa förhoppningar föreligga för att ett belopp av 650 000 kronor på detta sätt skulle kunna erhållas. Kommittén förutsatte därvid, att de medel, som under senare tid årligen insamlats för upplysningsverksamheten i Amerika, inginge i institutets budget. Under dessa förhållanden erfordrades från statens sida ett bidrag av omkring 400 000 kronor. Av detta belopp hade emellertid redan över 300 000 kronor upptagits i det under tredje huvudtiteln uppförda anslag för upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige.

Amerikautredningen har tillstyrkt det sålunda planerade institutet.

Vad det uppgjorda budgetförslaget beträffar, framhålla de sakkunniga, att en förutsättning för att tillräckligt stora privata bidrag skola inflyta uppenbarligen vore, att staten visade sin beredvillighet att påtaga sig en större andel av kostnaderna för institutet. De sakkunniga hava förordat, att en jämnare balans än den, som består i det av kommittén utarbetade budgetförslaget, åvägabringas mellan statsbidrag och enskilda bidrag, förslagsvis på så sätt, att statsbidragen och de förutsatta enskilda bidragen uppgå till lika belopp.

Av de sakkunnigas betänkande framgår, att enligt deras mening av det belopp å 445 000 kronor, som enligt Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag skulle anslås för upplysningsverksamhet i utlandet rörande Sverige för budgetåret 1944/45, ett belopp av 314 000 kronor skulle överföras till det planerade institutets budget. Återstoden, eller 131 000 kronor, skulle enligt statsverkspropositionen användas på följande sätt, nämligen 50 000 kronor till upplysningsverksamheten i Sydamerika, 31 100 kronor till den svenska rese- och informationsbyrån i New York, 10 000 kronor till Tidningarnas Telegrambyrå för utvidgad förmedling av särskilt ekonomiska nyheter rörande Sverige till utlandet, 1 500 kronor för redigering inom samma byrå av visst nyhetsmaterial, 15 000 kronor till Svensk-internationella pressbyrån, 5 000 kronor till bestridande av kostnaderna för upplysningsnämnden och kulturrådet samt 18 400 kronor till ministerns för utrikes ärendena förfogande att jämte besparingar å de i övrigt anvisade beloppen vid förefallande behov disponeras för upplysningsverksamheten och därmed sammanhängande ändamål.

Beträffande dessa belopp framhålla de sakkunniga, att de icke ansett sig böra föreslå, att anslaget för upplysningsverksamheten i Sydamerika skall överföras till det planerade institutet, enär anslaget delvis torde komma att utnyttjas för verksamhet vid beskickningarna i Sydamerika. Vid detta förhållande synes dispositionsrätten böra förbehållas utrikesdepartementet. Då upplysningsnämnden och kulturrådet, därest de sakkunnigas förslag godtages, torde komma att upphöra, synes ett för bestridande av kostnaderna för nämnden och rådet avsett belopp av 5 000 kronor böra överföras till de medel, som avses skola ställas till ministerns för utrikes ärendena förfogande. Dessa skulle alltså komma att uppgå till 23 400 kronor. De sakkunniga påpeka, att även efter inrättandet av det tilltänkta institutet ett anslag för upplysningsändamål måste stå direkt till utrikesdepartementets förfogande. Beskickningar och konsulat måste såsom hittills förses med upplysningsmaterial och utrikesdepartementets pressbyrå måste vid behov kunna omedelbart tillmötesgå från utländska myndigheter framställda önskemål om dylikt material. Vad Svensk-internationella pressbyrån beträffar, framhålla de sakkunniga, att den — utöver det sedan flera år tillbaka till byrån utgående årliga särskilda anslaget av 15 000 kronor — ur nu ifrågavarande anslag erhållit extra bidrag för särskilda ändamål, såsom bild- och telegramtjänst etc. Under det senaste budgetåret hava dessa extra bidrag uppgått till sammanlagt omkring 10 000 kronor. Byrån har dessutom, enligt vad de sakkunniga

erfarit, nyligen hos utrikesdepartementet hemställt om en höjning av dessa extra bidrag med 5 000 kronor eller till omkring 15 000 kronor. Därest de sakkunnigas nu framlagda förslag till fördelning av upplysningsanslaget godtages, torde utrikesdepartementets möjligheter att i fortsättningen utbetala dessa extra bidrag upphöra. Sakkunniga förutsätta emellertid, att pressbyrån och det planerade institutet komma att samarbeta, och utgå från den förutsättningen, att institutet kommer att bevilja byrån de till 15 000 kronor uppgående medel, vilka enligt vad nu angivits erfordras för att byråns verksamhet skall kunna uppehållas på nuvarande nivå.

Beträffande återstoden av upplysningsanslaget eller alltså bidragen till den svenska rese- och informationsbyrån i New York samt till Tidningarnas Telegrambyrå ifrågasätta de sakkunniga icke någon ändring.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande.

Till det av amerikautredningen framlagda förslaget att skapa en centralorganisation för upplysningsverksamheten i utlandet angående Sverige vill jag giva min anslutning. Redan under åren före det nu pågående världskriget gjorde sig ett ökat behov gällande av en bättre och med rikligare medel utrustad organisation för det kulturella utbytet med och upplysningsverksamheten i utlandet. Krigsåren hava än mera förstärkt detta intryck, och med tanke på de krav, som på detta område komma att inställa sig vid inträdande fredsförhållanden, synes det mig vara särskilt angeläget, att vi stå fullt rustade för uppgiften att återerövra den mark, som under isoleringen gått förlorad. I all synnerhet gäller detta om de transoceana länderna. Andra länder i en ställning, motsvarande Sveriges, komma otvivelaktigt att göra liknande hemödanden. De uppgifter i detta avseende, som lämnas i det av organisationskommittén utarbetade programförslaget, synas mig därvidlag vara av stort intresse. Det är därför enligt min uppfattning av vikt, att den svenska upplysningsverksamheten gives ett ännu starkare stöd än hittills från det allmännas sida, så att den kan allsidigt och verksamt i utlandet sprida kännedom om vårt lands förhållanden och därigenom i alla avseenden främja våra förbindelser med främmande länder.

Givetvis skulle olika vägar kunna tänkas för att nå detta mål. En centralorganisation i någon form för upplysningsverksamheten synes mig dock oundgänglig, och jag finner den av de sakkunniga förordade lösningen att med bidrag från statens sida upprätta ett svenskt institut för kulturellt utbyte med utlandet vara lyckligt vald. Ej heller har jag något att erinra mot det för den tilltänkta nya organisationen föreslagna namnet eller mot det uppgjorda förslaget till program för dess verksamhet. Därest från riksdagens sida intet är att erinra mot det planerade institutets upprättande, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa stadgar för detsamma. På sätt de sakkunniga uttalat, bör såsom en förutsättning för åtnjutande av statsbidrag gälla, att Kungl. Maj:t skall äga utse en revisor, jämte en suppleant, i institutet. Det torde vidare få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om den avveckling av upplysningsnämnden och kulturrådet, som torde böra äga rum i samband med det nya institutets upprättande.

I fråga om de av de sakkunniga framlagda budgetberäkningarna måste jag ställa mig tveksam till tanken, att ett så stort belopp som hälften av institutets budget redan nu skulle ställas till förfogande av statsmedel. Innan någon erfarenhet vunnits rörande institutets verksamhet, anser jag mig ej kunna förorda, att större bidrag från statens sida lämnas än vad som föreslagits av organisationskommittén. Enligt dennas förslag skulle statsanslaget

till institutet uppgå till 398 500 kronor för år, varav 314 000 kronor skulle bestridas av det i statsverkspropositionen av riksdagen för upplysningsverksamheten äskade anslaget av 445 000 kronor. För institutets verksamhet skulle sålunda nu erfordras ytterligare 84 500 kronor. Anslaget för upplysningsverksamheten i utlandet angående Sverige bör alltså för år räknat ökas med sistnämnda belopp eller till $(445\ 000 + 84\ 500 =)$ 529 500 kronor. Då det synes angeläget, att institutet snarast möjligt träder i funktion, torde detta om möjligt böra ske vid början av nästa budgetår. De för institutets verksamhet erforderliga medlen böra därför kunna ställas till förfogande från och med nämnda tidpunkt, sedan det fastslagits, att förutsättningar för institutets verksamhet i såväl ekonomiskt som organisatoriskt hänseende föreligga. I det förra hänseendet må erinras om att, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, en förutsättning för institutets upprättande är, att betydande medel erhållas från enskilt håll.

I den nu föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t på grundval av den s. k. amerikautredningen framlagt förslag till viss omorganisation av den svenska upplysningsverksamheten i utlandet syftande till förbättring och utvidgning av Sveriges kulturella förbindelser med övriga länder. Jämsides med förstärkningen av de ekonomiska förbindelserna är även ett vidgat utåtriktat upplysningsarbete och ett ökat kulturellt utbyte med övriga länder en angelägen uppgift för vårt land. En rätt bedriven upplysningsverksamhet är enligt utskottets mening ett betydelsefullt medel för främjandet och utvecklandet av vårt näringsliv och av våra kommersiella förbindelser med utlandet.

Utskottet.

Utskottet anser, att en centralorganisation för upplysningsverksamhetens bedrivande är lämplig under de förutsättningar, som i propositionen utvecklas. Det i sådant avseende framlagda förslaget om inrättande av ett svenskt institut för kulturellt utbyte med utlandet synes utskottet innebära en form, som under förhandenvarande omständigheter bör prövas. Genom sin sammansättning synes institutet vara ägnat att fylla uppgiften att utgöra en basorganisation för denna verksamhet. De i det uppgjorda programförslaget angivna allmänna riktlinjerna för institutets arbete synes utskottet kunna godtagas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa stadgar för institutet i fråga ävensom att fatta beslut om avvecklingen av upplysningsnämnden och kulturrådet, vilka genom institutets inrättande torde böra upphöra.

En förutsättning för institutets bildande är att betydande medel kunna erhållas från enskilt håll. Såsom av ärendet framgår föreligga vissa förhoppningar, att ett belopp av 650 000 kronor på detta sätt skulle kunna påräknas för nästa budgetår. Då de årliga utgifterna uppskattats till 1 048 500 kronor, finner sig utskottet kunna tillstyrka, att staten för nästa budgetår bestrider mellanskillnaden eller 398 500 kronor. Av nämnda belopp skulle 314 000 kronor gäldas av det i statsverkspropositionen för upplysningsverksamheten äskade anslaget av 445 000 kronor. För institutets verksamhet skulle sålunda erfordras ytterligare 84 500 kronor, med vilket belopp ifrågavarande anslag skulle ökas. Häremot har utskottet icke haft något att erinra

och tillstyrker alltså, att anslaget till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige för nästa budgetår uppföres med 529 500 kronor. Därest hinder under avsevärd tid skulle resa sig mot det planerade institutets tillkomst, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t äger att för fullföljande likväl på sätt hittills skett av avsedd verksamhet taga nämnda belopp i anspråk i erforderlig omfattning.

Med anledning av det motionsvis gjorda yrkandet vill utskottet erinra, att det föreslagna institutet är tänkt som en enskild sammanslutning och att det ankommer å institutet att planlägga sin verksamhet. Utskottet förutsätter emellertid, att de synpunkter på betydelsen av förbindelser med de sydamerikanska republikerna, som motionärerna framhållit, därvid också bliva beaktade. Med hänsyn härtill och då det måste anses mindre lämpligt att redan nu för ändamålet anvisa anslag utöver vad Kungl. Maj:t ansett erforderligt, får utskottet avstyrka motionen.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 548, till *Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige* för budgetåret 1944/45 under tredje huvudtiteln anvisa ett anslag av 529 500 kronor.

Stockholm den 15 juni 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Bernhard Nilsson, Bäckström, Bäcklund, Holmström, Heiding, Boman* och *Gillström*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Falla, *Persson* i Tidaholm, *Holmdahl, Olsson* i Kullenbergs-
torp, *Wallentheim, Nilsson* i Steneberg, *Viklund* och *Lindholm*.

Reservation

av herr *Pauli*.